

УДК 372 (09)

Залізник А. М.,

доцент, доцент кафедри дошкільної освіти

(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)

zalsznyak@i.ua

ORSID: 0000-0002-5255-385X

Формування професійної компетентності майбутнього вихователя як запорука його успішної діяльності

У статті предметом розгляду є професійна компетентність майбутнього вихователя як запорука його успішної діяльності. Здійснено аналіз наукових джерел, що містять відомості щодо професійної компетентності. З'ясовано зміст понять: «компетентність», «компетенція». Виокремлено показники професійної компетентності майбутніх вихователів. Подальші розвідки пов'язані з розробкою та вдосконалення шляхів формування професійної компетентності майбутніх педагогів у галузі дошкільної освіти.

Ключові слова: професійна компетентність, компетентність, компетенція, майбутній вихователь, професійна діяльність, професіоналізм, підготовка, професійні навички.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. На сучасному етапі виокремлено основні принципи розбудови освіти. Завдання професійної освіти – підготовка кваліфікованого фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, відповідального, компетентного, який досконало володіє своєю професією, озброєний необхідними спеціальними знаннями, готовий до застосування нових освітніх ідей, здатний постійно навчатись та бути в постійному творчому пошуку. Невід'ємною частиною професіоналізму є професійна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти, що є особливо актуальним у прагматичному ХХІ столітті. Саме професійно компетентний фахівець дошкільної освіти здатний до активної роботи, постійного самовдосконалення, розв'язувати проблеми в царині дошкільної освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Дослідженню проблеми формування професійної компетентності у майбутнього вихователя присвячені праці українських та зарубіжних науковців. Означеній проблемі присвячені праці таких українських науковців, як Н. Бібік, В. Луговий, О. Пометун, О. Савченко та інші.

Сучасними підходами до проблеми визначення професійної компетентності педагога, розкриття сутності складових її компонентів опікуються М. Єрмоленко, І. Ісаєв, Т. Леонтьєва, В. Міжеріков та інші.

Вивченню складових професійної компетентності присвячені дослідження таких науковців: С. Гончаренко, Д. Ельконіна, Т. Іванової, А. Маркової, Н. Ничкало та інших.

Дана стаття присвячена проблемі формування професійної компетентності майбутнього вихователя як запорука його успішної діяльності.

Мета нашої статті – дослідити процес формування професійної компетентності майбутнього вихователя. Відповідно до мети виокремлено такі **завдання**:

- розкрити зміст поняття «професійна компетентність» та базові поняття «компетентність», «компетенція»,
- виокремити уміння та загально-педагогічні здібності, що включає професійна компетентність вихователя,
- схарактеризувати складові професійної компетентності вихователя, необхідні для ефективної професійної діяльності в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів. Педагогічна професія – одна з найстаріших і найпочесніших в історії людства, яку можна назвати вічною. Професія вихователя закладу дошкільної освіти виникла з появою перших дошкільних закладів освіти. З цього моменту починає здійснюватися професійна підготовка вихователів.

Професійна підготовка педагогів в наш час потребує формування високого рівня професійної компетентності.

Професійна компетентність педагогічних працівників є предметом уваги сучасних дослідників ХХ-ХХІ століття (А. Алексюк, Д. Белухін, І. Зязюн, С. Гончаренко, А. Маркова, Л. Масол, Н. Ничкало, О. Пехота, Л. Пуховська, В. Семиченко, В. Сластьонін та ін.).

Для висвітлення сутності поняття «професійна компетентність», перш за все з'ясуємо трактування таких базових понять як «компетентність» і «компетенція». Зауважимо, що похідним від поняття «компетентність» є «компетенція».

У великому тлумачному словнику сучасної української мови вказується, що «компетентність – властивість за значенням компетентний. Компетентний:

1. Який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий...

2. Який має певні повноваження; повноправний, повновладний».

Цей же словник подає таке визначення поняття „компетенція:

1. Добра обізнаність із чим-небудь.

2. Коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи» [3: 445].

Англійський вчений Дж. Равен зазначає, що компетентність включає вузькоспеціальні знання, уміння, способи мислення, а також відповідальність за свої дії [6].

А. Хуторський розглядає поняття „компетентність” як володіння людиною відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до неї і об'єкту діяльності. Він визначає компетенцію як наперед задані потреби підготовки особистості до діяльності [10].

З позиції соціальної педагогіки, компетентність – це «володіння компетенцією; володіння знаннями, які дозволяють робити висновок про що небудь» [8: 125]. Згідно цього визначення компетенція є теоретичною частиною компетентності.

Зазначимо, що компетентність здобувається в діяльності, притаманна будь-якому індивіду та проявляється тією чи іншою мірою. Дані поняття включають у себе такі складові: спрямованість особистості (мотивація, ціннісні орієнтації, готовність), гнучкість мислення, риси характеру (самостійність, цілеспрямованість, вольові якості). Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

У спеціальній літературі поняття «компетенція» розглядається як знання, досвід в тій чи іншій сфері. На думку вчених, компетенція – це здатність знайти, виявити процедуру, адекватну проблемі.

Нами з'ясовано, що в освіті поняття «компетентність» поширилося відносно недавно і в зв'язку з цим у педагогічній науці зародився компетентнісний підхід.

Компетентнісний підхід є складним індивідуально-психологічним утворенням, що інтегрує знання, уміння, досвід і значимі особистісні якості. Це означає: бути всебічно обізнаним, ерудованим, конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг, здатним ефективно розв'язувати життєві ситуації, мобілізувати при цьому свої знання, досвід й уміння.

Цінними для нашого дослідження є педагогічні думки Р. Скульського, Л. Кондрашової, С. Єлканова, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна.

Так, Р.П.Скульський особливу увагу приділяє вдосконаленню професійної підготовки педагога. В діяльності педагога, що спрямована на організацію навчального процесу, виділяє такі основні функції: конструктивну, організаторську, комунікативну, гностичну, а також такі, як інформаційну, орієнтаційну, дослідницьку, виховну-розвиваючу, мобілізаційну. Він підкреслює, що педагогічними передумовами самовдосконалення педагога є спеціальні знання та уміння, тобто теоретична та практична підготовка.

Л. Кондрашова вважає, що слід внести певні корективи у підготовку сучасного вчителя-професіонала. На її думку, проблема полягає в тому, щоб за роки навчання у вищому педагогічному закладі сформувати уявлення студентів про сутність і специфіку учительської праці; поглиблювати їх професійний світогляд; розвивати у майбутніх педагогів педагогічні здібності та здатність до усвідомлення провідної мети професійної діяльності, а також стимулювати в них бажання працювати на обраній ниві, бажання оволодівати основами педагогічної майстерності, бажання вдосконалювати свою підготовку [4]. Як бачимо, через її праці стрижнем проходить ідея підготовки сучасного вчителя – професіонала.

Н. Кузьміна у своїх працях “Нариси психології праці вчителя”, “Методи дослідження педагогічної діяльності”, “Психологічна структура діяльності вчителя” визначила структуру педагогічної діяльності, а також шляхи формування особистості вчителя. Вчена підкреслювала, що професіоналізм виявляється головним чином в тому, коли педагог знає як вчити і виховувати [5].

В. Сластьонін, на основі цілого комплексу дослідницьких методик, пропонує професіограму, яка включає чотири розділи:

- 1) властивості і характеристики, які визначають професійно–педагогічну і пізнавальну спрямованість особистості вчителя;
- 2) вимоги до його психолого–педагогічної підготовки;
- 3) обсяг та склад спеціальної підготовки;
- 4) зміст методичної підготовки зі спеціальності [7: 27].

Відомий вчений наголошував, що «ми готуємо не просто освічену людину, а виховуємо спеціаліста, наділеного певною групою психологічних, моральних і професійних якостей».

До моральних якостей педагога відносимо: духовність, моральну чистоту, доброзичливість, чуливість та людяність, чесність і правдивість, організованість і відповідальність.

Зазначимо, що науковці у своїх працях по-різному визначають зміст поняття «професійна компетентність».

Так, В.Веденський під професійною компетентністю розуміє ефективне в реальній освітній практиці певного набору знань, умінь та навичок. Важливими складовими професійної компетентності педагога є комунікативна, регулятивна, інтелектуально-педагогічна, операціональна, інформаційна компетентності [2].

Т.Сорокіна вбачає під професійною компетентністю єдність теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, тобто – компетентність один із ступенів професіоналізму, складова педагогічної діяльності, здатність особистості педагога вирішувати різні типи задач [9].

Цієї ж думки дотримується Є.Бачинська. Вона розглядає професійну компетентність як інтегровану особистісну характеристику, що включає психологічну та теоретичну готовність педагога до діяльності, його здатність вирішувати на практиці педагогічні задачі й виконувати роботу загалом [1].

Поняття «професійна компетентність», обумовлене інтегративною характеристикою, що об'єднує такі терміни, як «професіоналізм», «кваліфікація», «професійні здібності» тощо.

Під професійною компетентністю вихователя нами розуміється стан фахівця, що забезпечує разом його фізичну, психічну й духовну відповідність потребам, вимогам певної професії, спеціальності, службової посади, яку він обіймає. В основі професійної компетентності полягає професійна придатність, що являє собою сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних для здійснення ефективної професійної діяльності.

Професійна компетентність вихователя включає відповідні вміння:

- створювати атмосферу життєдіяльності в закладі дошкільної освіти, наближену до сімейної (особистісне спілкування);
- забезпечувати різні форми активності дитини (фізична, емоційно-ціннісна, соціально-моральна, пізнавальна, мовленнєва, художня, креативна);
- використовувати оптимальні для дошкільного віку моделі основних видів діяльності (спілкування, сюжетно-рольова гра, предметно-практична, дослідна та навчальна діяльність).

Аналізуючи наукову літературу, ми дійшли висновку, що професійна компетентність майбутнього педагога тісно пов'язана з рівнем розвитку у нього загальних педагогічних здібностей:

- організаторських – здатність організувати і регулювати поведінку дітей, стимулювати їх активність у різних видах діяльності;
- комунікативних – готовність легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника та отримувати задоволення від спілкування;
- перцептивних – здатність сприймати і розуміти іншого, педагогічна інтуїція;
- емоційної стійкості – володіння собою, самоконтроль, саморегуляція;
- креативних – здатність до творчості, педагогічна мобільність, готовність швидко вирішувати проблемні ситуації.

Отже, дане поняття стосується професійної діяльності і трактується як досконале знання своєї справи, вершина розвитку професійної майстерності.

На нашу думку, для формування професійної компетентності майбутнім вихователям необхідно усвідомлювати значущість своєї майбутньої професійної діяльності, що сприятиме підвищенню професійної культури студентів, розвитку креативного мислення, здібностей, навичок самостійного здобуття знань та формуванню професійних якостей та педагогічних умінь в аспекті досліджуваної проблеми.

Виокремлено показники професійної компетентності майбутніх вихователів:

- психологічна та загальнокультурна компетентність,
- педагогічна ерудиція;
- інноваційність мислення (здатність модернізувати зміст, форми, методи, прийоми та засоби навчального процесу);
- детермінізм мислення (здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки);
- перспективність мислення (здатність прогнозувати шляхи розвитку навчального процесу);
- продуктивність мислення (здатність розробляти методичний матеріал);
- науковість мислення (готовність проводити педагогічні дослідження),
- соціальна компетентність та соціальна активність;
- готовність презентувати себе та свій педагогічний досвід.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Таким чином, професійна компетентність майбутнього вихователя, будучи інтегральною властивістю особистості виявляється в сукупності таких компетенцій, як педагогічна, дидактична, психологічна, комунікативна, інформаційна. Означені компетенції забезпечують успішність професійної діяльності вихователя.

Проведене нами дослідження лише започатковує висвітлення проблеми. Є необхідність у подальшій розробці та вдосконаленні шляхів формування професійної компетентності майбутніх педагогів у галузі дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бачинська Є.М. Професійна компетентність педагога в контексті гуманістичної парадигми освіти [Електронний ресурс] / Бачинська Є. М. – Режим доступу : <http://www.innovaciya.by.ru/web>
2. Введенский В. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Введенский // Педагогика. – 2003. – №10. – С.51-55.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. гол. ред. В. Г. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2004. – 1440 с.
4. Кондрашова Л.В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. – К.: Вища школа, 1987. – 55 с.
5. Н.В.Кузьміна підкреслювала, що професіоналізм виявляється головним чином в тому, коли педагог знає як вчити і виховувати.
6. Равен Дж. Компетентність у сучасному суспільстві: прояв, розвиток і реалізація / Равен Дж. – К., 1984. – 284 с.
7. Сластенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. – М.: Просвещение, 1976. – 160 с.
8. Словарь по социальной педагогике : [учеб. пособ. / авт.-сост. Л.Мардахаев]. – М. : Академия, 2002. – 368 с.
9. Сорокина Т.М. Развитие профессиональной компетенции будущего учителя средствами интегрированного учебного содержания / Т. М. Сорокина // Начальная школа. – 2004. – № 2. – С.110-114.
10. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.

REFERENCES (TRASLATED AND TRASLITERATED)

1. Bachynska Ye.M. Profesiina kompetentnist pedahoha v konteksti humanistychnoi paradyhmy osvity [Elektronnyi resurs] / Bachynska Ye. M. – Rezhym dostupu : <http://www.innovaciya.by.ru/web>
2. Vvedenskyi V. Modelyrovanye professyonalnoi kompetentnosti pedahoha / V. Vvedenskyi // Pedahohyka. – 2003. – №10. – S.51-55.
3. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / [uklad. hol. red. V. H. Busel]. – K. : Irpin: VTF „Perun”, 2004. – 1440 s.
4. Kondrashova L.V. Moralno-psykholohichna hotovnist studenta do vchytelskoi diialnosti. – K.: Vyshcha shkola, 1987. – 55 s.
5. N.V.Kuzmina pidkresliuvala, shcho profesionalizm vyivliaietsia holovnym chynom v tomu, koly pedahoh znaie yak vchyty i vykhovuvaty.
6. Raven Dzh. Kompetentnist u suchasnomu suspilstvi: proiav, rozvytok i realizatsiia / Raven Dzh. – K., 1984. – 284 s.

7. Slastenyn V.A. Formirovaniye lichnosti uchytelia sovetskoï shkoly v protsesse professyonalnoi podgotovky. – M.: Prosveshchenye, 1976. – 160 s.

8. Slovar po sotsyalnoi pedahohyke : [ucheb. posob. / avt. sost. L.Mardakhaev]. – M. : Akademyia, 2002. – 368 s.

9. Sorokyna T.M. Razvytye professyonalnoi kompetentsyy budushcheho uchytelia sredstvamy yntehryrovannoho uchebnoho sodержaniya / T. M. Sorokyna // Nachalnaia shkola. – 2004. – № 2. – S.110-114.

10. Khutorskoi A. Kliuchevye kompetentsyy kak komponent lichnostno oryentirovannoi paradyhmy obrazovaniya / A. Khutorskoi // Narodnoe obrazovaniye. – 2003. – № 2. – S. 58-64.

У статті предметом розгляду є професійна компетентність майбутнього вихователя як запорука його успішної діяльності. Здійснено аналіз наукових джерел, що містять відомості щодо професійної компетентності. З'ясовано зміст понять: «компетентність», «компетенція». Виокремлено показники професійної компетентності майбутніх вихователів. Подальші розвідки пов'язані з розробкою та вдосконалення шляхів формування професійної компетентності майбутніх педагогів у галузі дошкільної освіти.

Ключові слова: професійна компетентність, компетентність, компетенція, майбутній вихователь, професійна діяльність, професіоналізм.

Зализняк А. Н. Формирование профессиональной компетентности будущего воспитателя как залог его успешной деятельности

В статье предметом рассмотрения является профессиональная компетентность будущего воспитателя как залог его успешной деятельности. Совершен анализ научных источников, содержащие сведения относительно профессиональной компетентности. Изложен анализ понятий: «компетентность», «компетенция». Раскрыты показатели профессиональной компетентности будущих воспитателей. Дальнейшие разведки связаны с разработкой и совершенствование путей формирования профессиональной компетентности будущих педагогов в области дошкольного образования.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, компетентность, компетенция, будущий воспитатель, профессиональная деятельность, профессионализм, подготовка, профессиональные навыки.

Zaliznyak A. N. Formation of professional competence of the future educator as a guarantee of his successful activity

At the present stage of development singled out the basic principles of education. The task of professional training is the training of qualified specialists in pre-school education. The pedagogical profession is the most honorable profession in the history of mankind. The subject of the article is the professional competence of the future educator as a guarantee of his successful activity. The main task of this study is to identify the content of the concept of «professional competence» and the basic concepts of «competence», «competency». In this article the notion of professional competence on the basis of theoretical analysis of literary source ground. The subject of attention of modern researchers is professional competence of pedagogical workers. The professional competence of the educator includes professional skills. The article grounds the following notions «competence», «competency». The competence is a dynamic combination of knowledge and practical skills. The competence is a knowledge and an experience. The article also describes a competence approach. Valuable for our study are the pedagogical thoughts of R. Sculsky, L. Kondrasheva, S. Yelkanov, N. Kuzmina, V. Slastonina. The professional competence of the future educator is an integral property of the individual. The indicators of professional competence of future educators are investigated. The general pedagogical abilities are revealed. In general, this description shows that the competences of the various competences are different. They ensure the success of the professional activity of the educator. The professional activity is a perfect knowledge of your business and the culmination of the development of professional skills.

Key words: professional competence, future educator, professional activity, training, professional skills.